Cosmin ***Marian***

Soluții locale la probleme generale

Analiza care urmează va încerca să pună în evidență o parte a problemelor cu care se confruntă comunitatea romilor, și anume cele sociale și economice și o serie de măsuri care au fost puse în practică pentru rezolvarea lor.

Mai clar spus, accentul va fi pus asupra prezentării unor eforturi concrete desfășurate de asociații sau organizații neguvernamentale formate din etnici romi sau ale unor asociații și organizații care au drept scop ajutarea etnicilor romi în rezolvarea problemelor cu care se confruntă. La baza analizei se află trei interviuri realizate cu coordonatori de programe din cadrul unor organizații neguvernamentale care încearcă să creeze un cadru favorabil dezvoltării sociale și economice a comunităților de romi. Proiectele au fost selectate în funcție de amploarea activităților desfășurate, de numărul celor implicați atât ca beneficiari, cât și ca organizații care au participat la punerea lor în practică.

Proiectul I

A avut drept scop formarea liderilor comunităților de romi pentru a putea să soluționeze mai eficient problemele comunității: „Au fost identificate probleme la nivel local și s-a organizat un seminar cu scopul de a li se prezenta modalități de rezolvare a acestora". La punerea lui în practică au participat trei organizații neguvernamentale, inițiativa aparținând unei organizații cu caracter religios; una dintre organizații fiind formată din etnici romi. Conducerea efectivă a proiectului a fost asigurată de un grup de coordonare format din reprezentații celor trei organizații și reprezentatul comunităților de romi. Proiectul a constat în organizarea unor cursuri de pregătire a participanților în managementul organizației, al proiectelor și relațiilor cu publicul. Beneficiarii au fost 14 comunități rurale de romi dintr-un județ din vestul României.

Organizația în cadrul căreia s-a realizat interviul a fost fondată în 1992 și are cinci mari arii de interes, dintre care una este centrată pe problematica romilor, având aproximativ zece proiecte care se ocupă de problemele lor. Organizația a fost înființată și își desfășoară activitatea într-un mare oraș din vestul României, oraș în care coexistă alături de populația majoritară formată din români și comunități de romi, maghiari, germani, sârbi.

Relațiile cu autoritățile pe parcursul desfășurării proiectului au fost calificate ca fiind „excelente", acest lucru și datorită faptului că un reprezentat al Primăriei locale și al Consiliului Județean este membru în Consiliul de Administrație al uneia

dintre cele trei organizații neguvernamentale implicate în punerea în practică a inițiativei, motiv pentru care, „în general, pe plan local lucrurile merg foarte bine". De asemenea și relațiile cu mass media au fost calificate „excelente", mulți dintre reprezentații ei participând la cursuri de formare a jurnaliștilor, oferite de una dintre organizațiile implicate în proiect.

Proiectul nu a suferit transformări pe parcursul desfășurării lui, iar principalele neînțelegeri au fost generate de așteptările diferite ale celor implicați, fiind soluționate printr-o comunicare mai clară a obiectivelor: „La baza conflictului a stat lipsa de informare. Comunitățile locale se așteptau ca [organizația] să vină cu bani și până au înțeles că nu este așa ...". Într-un singur caz primarul unei localități a fost inițial de acord cu punerea în practică a unui proiect care viza pregătirea liderilor romi din acea localitate pentru a face față problemelor comunității, dar ulterior „lucrurile au mers destul de greu acolo, în sensul că primarul și-a schimbat opinia și a început să vină cu afirmații de genul: aici nu există romi etc".

Evaluarea impactului sau a eficienței proiectului nu a fost realizată datorită faptului că proiectul s-a încheiat cu puțin înaintea realizării interviului. Ca urmare a problemelor identificate pe parcursul acestui proiect, la inițiativa organizației de romi a fost elaborat un nou demers care să vizeze soluționarea acelor probleme: „liderii romi formați se vor ocupa în cadrul unui proiect nou de o serie de aspecte economice și sociale: crearea de acte de identitate pentru romi, întăbularea unor spații de locuit etc".

Proiectul II

A avut drept scop crearea unor locuri de muncă pentru etnicii romi și promovarea unei meserii specifice acestora: producerea cărămizilor. Cu profiturile obținute se intenționa susținerea unei școli în care să învețe copiii romi. Proiectul a fost inițiat în 1997, iar organizația care l-a pus în practică funcționează din 1990 într-un județ din nord-vestul țării, comunitatea de romi din acest județ având aproximativ 20 000 de membri.

Finanțarea proiectului a fost asigurată de Fundația S., bani cu ajutorul cărora a fost concesionat un teren din partea Primăriei. Pentru continuarea producției este însă nevoie de „construirea unui șopron aproximativ de o sută de metri", care să protejeze de distrugere cărămizile produse, iar activitățile de producție nu se pot desfășura decât pe perioada verii, întrucât potrivit președintei organizației „ne lipsește șopronul, care este exact ceea ce ne trebuie pentru ca ceea ce se face să nu se distrugă". În cadrul cărămidăriei au lucrat 27 de muncitori, toți de etnie romă; „prin integrarea romilor în muncă încercăm ca și tradiția romilor să o ducem mai departe".

Cărămidăria a funcționat pentru o scurtă perioadă de timp, întrucât în urma unui conflict izbucnit între președintele unei alte asociații a etnicilor romi și

președinta organizației la care facem referire, aceasta din urmă a fost arestată pentru o perioadă de cinci zile, moment în care activitatea de producție a încetat, conflictul nefiind soluționat în momentul realizării interviului. Activitatea nu a mai fost reluată datorită lipsei resurselor financiare și a lipsei unor piețe de desfacere: „am depozitat cărămizile care s-au făcut în perioada respectivă și de atuncea nu am reluat activitatea respectivă". Pe lângă cei 27 de muncitori pentru care s-au creat efectiv locuri de muncă pentru o scurtă perioadă de timp, beneficiari ai acestui proiect - dacă totul ar fi mers bine - ar mai fi fost și copiii romi dintr-o școală aflată în apropierea locului de amplasare a cărămidăriei: „noi am intervenit în zona respectivă ca în cazul în care cărămidăria va merge mai departe, înseamnă că noi o să putem din profit să finanțăm copiii romi cu rechizite școlare".

Activitatea organizației este reflectată „pozitiv" în mass media. În cadrul proiectului un partener important a fost Primăria locală, dar și persoanele fizice care au oferit un ajutor mai ales din punct de vedere tehnic, în ceea ce privește obținerea autorizațiilor necesare începerii activității de producție a cărămizilor și pentru angajarea legală a celor care urmau să lucreze. Astfel, potrivit președintei organizației, în acest sens „avem pe doamna inginer care este constructor și care din suflet lucrează pentru organizație, deci fără salar, fără profit, fără interes". Un colaborator al organizației prezent la locul realizării interviului afirma, referindu-se la cei implicați în proiect, că: „o să le fac eu o pregătire la nivel de meserie, o să le rezolv o calificare, o să le rezolv un loc de muncă în altă parte dacă va fi nevoie".

În ceea ce privește colaborarea cu Primăria locală, președinta organizației considera că este „foarte bună, dar nu văd ..., nu văd implicarea lor în probleme, în rezolvarea problemelor sociale, prin crearea de locuri de muncă pentru romi".

Proiectul III

A avut ca scop promovarea unei meserii tradiționale pentru etnicii romi, producerea cărămizilor și construirea unor locuințe sociale pentru familiile acestora. Atunci când s-a pus problema construirii cărămidăriei, scopul urmărit a fost obținerea materialelor de construcție necesare pentru locuințele familiilor de romi. Organizația care a pus în practică proiectul a fost înființată în 1998, la inițiativa comunității de romi din localitate, dar și a unor cetățeni care nu sunt de etnie romă. Localitatea are aproximativ 6 000 de locuitori și o importantă comunitate de romi care reprezintă aproximativ 10% din totalul populației, aceștia din urmă fiind concentrați într-un cartier distinct. Reprezentatul acestei organizații care a participat la interviu (care nu este etnic rom) considera că „noi am pornit din start cu un handicap, deci lipsa locurilor de muncă și lipsa veniturilor pentru asigurarea existenței, și facem ce putem și la ce ne pricepem. Și atunci au venit cei din Organizația T. și au dat

primul ajutor ca să pornească să facă cărămizi. Asta știu, asta au făcut strămoșii lor, asta o să facă în continuare; și asociația s-a înființat tocmai pe această temă, pe înființarea locurilor de muncă, pe cărămidărie, pe dezvoltare comunitară, pe înființarea caselor sociale".

Finanțarea proiectului a fost asigurată de o organizație neguvernamentală din București, Organizația R. Cu banii obținuți, potrivit reprezentantului organizației, au fost achiziționate utilajele necesare producerii cărămizilor: „mese de lucru, cazma, târnacop, găleți pentru apă, forme în care se pune materia primă și cu ce să acoperim de ploi, deci folii". De asemenea, „din același fond am cumparat un teren, două hectare și jumătate de teren, bineînțeles în care era sursă de apă, că fără apă nu putem lucra, și atunci am lucrat din luna mai până în luna octombrie și am făcut apoximativ 150 000 de vaioage[1]. Am primit ceva bănuți tot de la Organizația R., am făcut cuptoare și am ars cărămida. Cu cărămida obținută am stat în stoc, am pus pază, că nu am avut ce face, și am stat în stoc până în anul următor. Între timp am lucrat pe alte noi proiecte de dezvoltare comunitară, pe case sociale și cu văioaga produsă de romii noștri în proiectul anterior am făcut zece case sociale".

Mobilarea caselor a fost asigurată printr-o colaborare cu Biserica Reformată, „care are legătură cu ceva firmă de olandezi; dânșii au venit cu o propunere, dacă vrem să primim ceva mobilier, nu super, dar paturi, mese, scaune, strictul necesar pentru casele lor". Ulterior s-a urmărit extinderea proiectului de case sociale prin cuprinderea și unor ne-romi ca beneficiari ai acțiunii de construcție a caselor sociale. Astfel, pentru a nu fi numiți „șovini, tocmai pe tema că mergem numai cu romii, am zis, hai să ajutăm și familii de ne-romi și anul acesta în noul proiectul de case sociale pe care ni l-am propus să îl facem, am zis să facem opt case sociale în continuare în comunitate și hai să facem două în comună, la familiile cu mulți copii și fără condiții, ca să nu fie majoritatea cu ideea că noi nu vrem să lucrăm împreună cu toții".

Avem doi parteneri stabili și importanți, unul din țară și celălalt din Olanda (Organizația R.). De asemenea, „20% din toate programele derulate până în prezent au venit în colaborare cu Primăria locală, orice am făcut. Ne-a cărat nisip, ne-a adus pământ, ce a putut din puterile ei". La început însă colaboarea cu autoritățile administrative a fost dificilă. Primăria locală a fost implicată „prin șmecherie, că pur și simplu am fost șmecheri, că la început au fost acum trei sau patru ani probleme cu câteva case de ne-romi când au fost inundațiile acelea au fost probleme, așa, și atunci dărâmându-se câteva case sărăcăcioase ei au zis că romii au cărămidă și ce bine ar fi să ne dea cărămidă, și atunci noi am zis, „bun" și noi vă dăm cărămidă dar și voi ne ajutați unde avem noi nevoie". Mai mult, reprezentanții autorităților au fost invitați să participe la diferite ceremonii organizate

1 Originar din limba maghiară, vàyog, care înseamnă chirpici.

cu ocazia începerii activităților de producție sau cu ocazia dării în folosință a locuințelor sociale construite.

Organizația a inițiat ulterior și alte proiecte de dezvoltare socială, cum ar fi reglementarea statutului legal al etnicilor romi care nu dețineau acte de identitate: certificate de naștere sau buletine de identitate. Cu ocazia acestei noi activități au apărut colaborări cu organele de ordine publică; relația cu acestea fiind „bunicică, dar ne-am împotmolit pentru că am întocmit un proiect, un buget al unui proiect, pentru clarificarea situației buletinelor de identitate, dar pentru că romii noștri au cam pierdut două, trei, patru certificate de naștere, còpii mă refer, nu le mai eliberează starea civilă alte certificate până când nu plătim o amendă civilă".

Dezvoltare economică și socială

Dezvoltarea economică, respectiv cea socială constituie doar două din problemele care preocupă etnia romă. Specificul acestora constă însă în complexitatea problematicilor implicate. Astfel, pe lângă o serie de realizări concrete – identificarea unor locuri de muncă, constituirea de întreprinderi, dezvolatarea unor afaceri –, dezvoltarea economică și socială implică și o serie de aspecte mai puțin evidente uneori – crearea unor cadre legislative, a unor instituții care să implementeze deciziile luate etc. Ca urmare a acestei complexități, puține organizații și-au propus să abordeze aceste probleme, iar programele care au fost puse în practică se referă mai ales la rezolvarea unor chestiuni concrete și stringente la nivel local, probleme care sunt mai ușor de identificat și pentru rezolvarea cărora este nevoie de obicei de cunoștințe și efort relativ redus.

Astfel de probleme concrete se referă mai ales la: crearea unor asociații neguvernamentale (și nu a unor firme) care desfășoară activități economice tradiționale pentru etnia romă (cum ar fi producerea cărămizilor în nord-vestul Transilvaniei), desfășurarea unor cursuri de pregătire a liderilor romi, formali sau informali, în vederea transmiterii unor cunoștințe necesare gestionării problemelor comunității, desfășurarea unor cursuri profesionale (croitorie, prelucrarea lemnului etc), construirea unor locuințe sociale pentru familiile de romi utilizând forța de muncă și resursele existente la nivelul comunității, reglementarea situației legale a romilor (demersuri în vederea eliberării unor certificate de naștere sau a unor cărți de identitate), asistență pentru reintegrarea socială a celor care au fost condamnați la pedepse cu privare de libertate etc.

Două dintre cele trei organizații care se ocupă de problemele romilor și în cadrul cărora s-au realizat interviurile – fie că sunt formate din romi sau din ne-romi – au fost constituite cu scopul de a rezolva problemele concrete și imediate ale comunităților de romi, iar evoluția lor ulterioară a constat în cele mai multe cazuri în a pune în practică programe menite a rezolva astfel de probleme: „am mers la fața locului, am constatat că este o problemă și am încercat împreună să

găsim soluția". Proiectele luate în considerare ale celor două organizații vizau promovarea unei meserii tradiționale pentru romi - producerea cărămizilor. Într-un caz proiectul a fost dus până la capăt și s-a concretizat în construirea (până la momentul realizării interviului) a zece case sociale, în celălalt caz proiectul s-a împotmolit datorită unor conflicte între liderii comunităților de romi, conflicte care au dus la arestarea președintei organizației și în cele din urmă la încetarea activităților de producție. Cealaltă organizație desfășoară activități de dezvoltare socială, culturală sau economică pentru diferite grupuri sociale sau etnice, romii fiind doar unul dintre grupurile țintă pe care le are în vedere.

Dificultățile întâmpinate se referă mai ales la obținerea unor autorizații necesare pentru punerea în practică a activităților avute în vedere, dificultăți care în general nu au la bază discriminarea etnică, ci procesul administrativ complicat. Cea mai mare dificultate întâmpinată este aceea a identificării și obținerii resurselor financiare necesare, foarte puține fiind situațiile în care comunitățile sau organizațiile de romi dispun de banii necesari pentru a-și rezolva problemele. O altă dificultate importantă o constituie neînțelegerile dintre liderii organizațiilor de romi, neînțelegeri care au la bază de cele mai multe ori orgolii personale, lipsa unor motivații, existența unor inițiative concurente sau în unele cazuri lupta pentru capital electoral. Astfel, președintele uneia dintre organizații declara, referindu-se la președintele unei alte organizații de romi: „dânsul neapărat voia ca șeful cărămidarilor să influențeze să nu se mai lucreze la mine, că aveau ei un plan". Aceste neînțelegeri sunt uneori generate și de existența unor așteptări diferite ale celor implicați în desfășurarea unor programe. În unele cazuri liderii comunităților de romi așteaptă ca organizațiile de romi sau cele care au ca domeniu de preocupare ajutarea romilor să aloce sume de bani pe care acestea să le gestioneze după cum consideră de cuviință. Finanțatorii fac de puține ori acest lucru, preferând mai degrabă să gestioneze ei resursele financiare și să implice comunitățile de romi în diferite activități pe care doar să le susțină financiar, acordând salarii lucrătorilor, plătind specialiști care să rezolve problemele apărute, achiziționând bunuri etc.

Cooperarea cu autoritățile de la nivel local a fost calificată ca fiind „bună" de reprezentanții celor trei organizații care au fost intervievați, administrația fiind interesată de rezolvarea problemelor romilor, fiind dispusă să se implice în acțiuni care vizează astfel de scopuri alături de alți parteneri. Există însă și situații în care implicarea autorităților se face recurgând la o serie de artificii organizatorice, cum ar fi: persoane cu funcții administrative sunt incluse ca membri în consiliile de administrație ale unor organizații ale comunităților de romi sau sunt angajate de acestea pentru a le acorda asistență juridică tehnică: „Relațiile sunt excelente deoarece câte un reprezentat al Primăriei sau al Consiliului Județean este membru al Consiliului de Administrație [al organizației]". În unele cazuri, concursul administrației este obținut prin intermediul unor consilieri locali aleși din rândul etniei rome sau aleși cu ajutorul votului acordat de acești cetățeni, consilierii

militând pentru obținerea unor facilități pentru proiectele avute în vedere de organizațiile de romi: „soțul a fost consilier la nivel de comună, la nivel local, și pentru că comunicarea dintre comunitatea de romi și Primărie s-a realizat foarte greoi sau deloc ..., deci a fost nevoie ca cineva să intervină".

Un sprijin substanțial este obținut din partea unor organizații neguvernamentale care nu sunt formate din romi sau din partea unor specialiști care nu fac parte din această etnie. O astfel de persoană afirma, referindu-se la structura internă a uneia dintre organizațiile luate în considerare: „președinte este domnul X., dânsul este din comunitatea de romi, dar pentru că au avut foarte multe probleme de legătură între comunitate și autoritatea locală ne-am antrenat și noi ca să îl ajutăm". Acest sprijin este prezent mai ales la nivelul organizării unor activități sau al obținerii actelor necesare din partea administrației.

Finanțarea diferitelor inițiative de dezvoltare economică se face de puține ori apelând la resursele proprii ale organizațiilor de romi; de cele mai multe ori sprijinul financiar este acordat de către alte organizații sau asociații care au drept scop finanțarea unor programe de asistență pentru etnia romă; într-un caz, programul a încetat în momentul în care resursele obținute la un moment dat s-au epuizat. Inițiativele economice nu sunt orientate spre profit ci numai spre satisfacerea unor nevoi de moment ale comunităților de romi. Într-un caz președintele unei organizații de romi a afirmat că „pasul următor era ca să valorificăm cărămida, era în continuare să facem dezvoltare din profit în altă comună unde sunt peste 3 000 de romi și fără condiții și locuri de muncă". Când nevoile imediate sunt satisfăcute sau când nu mai există resurse financiare activitățile economice încetează. Spre exemplu, două organizații de romi din cele analizate au achiziționat la un moment dat terenul, materia primă și unele utilaje pentru a face cărămizi necesare construirii unor locuințe pentru familiile de romi, dar în momentul în care, după construirea câtorva locuințe, resursele financiare obținute de la unele instituții partenere au fost epuizate, activitățile de producție au încetat, cărămida produsă fiind stocată fără a se încerca găsirea unor piețe de desfacere care ar fi putut asigura noi surse de finanțare. Astfel reprezentantul uneia dintre cele două organizații care au dezvoltat activități de producere a cărămizilor afirma că „de vândut nu am vândut, doar cât am avut nevoie pentru autosusținere, deci nu am făcut din cărămizi comerț".

Partenerii organizațiilor care se ocupă cu problemele romilor sau ale organizațiilor formate din cetățeni de etnie romă sunt în cele mai multe cazuri alte organizații neguvernamentale care au ca și scop principal strângerea de fonduri pe care le vor aloca ulterior organizațiilor de romi care solicită acest lucru, sau organizații sau asociații religioase care utilizând relațiile lor din străinătate facilitează obținerea pentru comunitățile de romi a unor bunuri materiale, dar și a unor utilaje necesare punerii în practică a unor tradiții meșteșugărești specifice etnicilor romi.

Proiectele luate în analiză au fost desfășurate la nivel local, aceasta însemnând în

majoritatea cazurilor că au avut ca și țintă populația de romi care locuiește într-o anumită localitate rurală sau urbană și numai într-un singur caz a fost vorba de o activitate desfășurată la nivelul unui județ.

În nici o situație dintre cele analizate nu a avut loc o evaluare a programelor desfășurate, altfel spus, nu există o evidență a ceea ce au făcut cei implicați în activitățile desfășurate la un moment dat. Unii reprezentanți ai organizațiilor de romi au apreciat drept „pozitiv" impactul unor activități desfășurate, dar nu a existat o continuare a proiectelor și după epuizarea resurselor financiare, cei care au fost implicați au revenit la activitățile pe care le practicau și înainte sau au desfășurat activități care nu au nici o legătură cu proiectul derulat. Principala problemă pe care o întâmpină organizatotii acestor programe de calificare profesională a romilor este lipsa unor locuri de muncă pentru cei care urmează aceste cursuri.

Relațiile cu mass media sunt în general calificate ca „pozitive" sau „bune" în sensul în care mass media, mai ales cea locală, reflectă activitățile desfășurate de organizațiile de romi. Într-un caz reprezentanții mass media au urmat stagii de pregătire pe probleme ale comunităților de romi oferite de organizațiile care se ocupă de problemele acestora sau au fost implicați în diferite modalități în programele desfășurate de acestea.

Nu se poate vorbi, în cazul celor trei organizații avute în vedere, de dezvoltarea unor întreprinderi mici și mijlocii pe baza unor programe sau inițiative ale organizațiilor de romi sau ale altor organizații care au ca scop acordarea de ajutor comunităților de romi. Organizațiile de romi nu creează firme mici și mijlocii pentru a desfășura activități economice, ci recurg la modificări ale propriilor statute care să le permită desfășurarea unor astfel de activități.

În consecință, punerea în practică a unor inițiative de dezvoltare socială și economică nu este un lucru foarte ușor, iar complicațiile apar în acele situații în care nu există specialiști și resurse suficiente. Acest fapt este evident în rândul comunităților de romi, care duc lipsă de specialiști proveniți din rândurile lor și de resursele necesare pentru susținerea unor programe consistente de dezvoltare socială și economică. Astfel de initiative necesită resurse financiare consistente și o continuitate în timp, dar din nefericire, aceste condiții au fost îndeplinite doar într-un singur caz dintre cele trei analizate.